

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Bival sem od začetka tega leta pa do konca julija, ko je boljševiška vlada morala pobegniti, na Ogrskem v vjetništvu. Videl sem na lastne oči vse dogodke v tej za madžarski narod tako usodepolni dobi. Spominjam se živo 21. marca t. l., ko so komunisti v Budimpešti prevzeli vlado. Ta dan se je začel s slavnostnimi obhodi, vihrale so povsod rdeče zastave, nosili so po mestu od tisočere druhal spremljano rakev, v katero so bili položili kraljevo krono, križ in nekdanjo ogrsko narodno zastavo. Od boljševiških kolovodjev nahujskani in podivjani nižji sloji so s silo odpahnili vrata državnih zaporov ter slovesno osvobodili radi poizkusa prevrata in vednih nujska-rij napram državnemu redu zaprte boljševike, učence in agitatorje ruskega Lenina, katere so povzdignili na vladni prestol. Pri tej priliki se je naenkrat povsod do moči, o kateri poprej gotovo niti sanjal ni, žid Bela Kun (nekdanji Kohn). Ta moč je bil svojčas urednik zakotnega lista, s katerim je s svojimi izva-

katere ste preizkusili v največji nevarnosti svetovne vojne!

Prekmurske gospodarske zveze.

Ko je Avstro-Ogrska razpadla in se je jugoslovanska misel začela širiti med Prekmurci, so Madžari najprej rekli, da na Ogrskem ni Slovencev. Ko so pa videli, da je ta trditev vendar predebela laž, so se vrgli na gospodarsko stran. Naenkrat so sedaj odkrili Slovence in v njihovem jeziku so s posebnimi letaki začeli strašiti Prekmurce. Pisali so, da je v Jugoslaviji samo gorovje in bodo torej Jugoslavlani vzeli Prekmurcem njihovo žito.

Oglejmo si torej kratko prekmurske gospodarske razmere in zveze s soslednim slovenskim delom bivše Stajerske. Prav te gospodarske zveze so v Parizu močno vplivale, da se je Prekmurje prisodilo Jugoslaviji.

Prekmurje je predvsem poljedelska zemlja; 80 odstotkov prekmurskega prebivalstva se peča s kmetijstvom in le okoli 11 odstotkov z drugimi strokami: rokodelstvom in kupčijo. Industrije (fabrik) ni skoraj nič. Madžarska vlada ni storila ničesar, da bi se v Prekmurju razvila industrija. A to je imelo za Prekmurce tudi dobro stran. Prekmurskega zraka ni okužil fabriški dim, to se pravi, ljudstvo je ostalo pri svojem poljskem delu zdravo, fabrike bi bile le pospeševale madžarizacijo, kakor so pri nas nemškutarijo.

V Prekmurju se je na leto pridelalo povprek sto jezer ton zrnja, od tega se je doma potrošilo krog 60 odstotkov, drugo se je izvozilo. Pa kam? Če pogledamo na zemljepisno karto, mislimo, da Prekmurje tyori s stajerskim Murskim poljem in Ljutomerškimi goricami eno naravno zemljepisno celoto, mursko kotlino ali bazen in celo Prekmurje teži proti Stajerski strani, zlasti proti Radgoni in Ljutomeru. V Radgoni in Ljutomer so Prekmurci najbolj spravljeni svoje pridelke: zrnje, jajca, perutnino, platno. Na leto so Prekmurci stržili prek Mure najmanj pet milijonov kron, dasiravno je ogrska vlada kar najbolj ovirala promet s Stajersko. V Radgoni in Ljutomeru so tudi Prekmurci najrajši kupovali svoje potrebščine: obleko, kožo, razno orodje itd.

Mura ni bila stanovitna in ne naravna meja. Regulacija bi bila že zdavna potrebna, pa se zdaj ni izvršena; kar se je bilo reguliralo, je zadnja leta voda že podrla, ker je bilo slabo delo. Prav se bo mogla Mura regulirati le, če bo obojni murski breg pod isto vlado. Leto za letom dela Mura na levi in desni strani ogromno škode, zlasti ob povodnjih. Vsem je še n. pr. v živem spominu, koliko škode je napravila povodenj dne 8. septembra 1916 med Radgono in Ljutomerom. Uničila je vse jesenske pridelke nad 1 uro hoda na široko. Ker Mura vedno spreminja svojo strugo, je to dalo povod mnogoterim preprirom radi meje. Od Radgone do Murskega Središča ni bilo do zdaj niti enega mosta, brodovi pa ob veliki ali premajhni vodi ne morejo voziti. Če bi bila avstrijska vlada voljna napraviti kak most, bi nasprotovala ogrska ali pa narobe.

In kako slabo je ogrska vlada izpeljala železnice! Murska Sobotica je komaj dve uri od Radgone, pa Madžari niso hoteli sem napeljati železnice, ki bi

jo Prekmurci krvavo potrebovali, marveč v Zalačvö Madžarom na ljubo. Vkljub temu, da med Prekmurjem in Stajersko ni bilo ne železnice ne mostov, je ob povodnjih bil prehod sploh nemogoč in so površ se finančne straže mnogokrat delale težave, je vendar prekmursko ljudstvo bilo v vedni gospodarski zvezi s Stajersko in nasprotno, Stajerski ljudje so radi hodili na prekmurske sejme.

Ožja zveza s slovenskimi in hrvaškimi deželami more biti le na hasek Prekmurju. V Maribor, v Celje, v Trbovlje bodo Prekmurci lahko spravljali za dober kup svoje pridelke, nasprotno pa dobivali premog in razne industrijalne izdelke. Ogrska sama ima žita dovolj, ki bi prekmurskemu žitu le delalo konkurenco, za boljše ceno je bodo Prekmurci lahko spravljali na Stajersko, Kranjsko in Koroško, kjer ni dovolj žita. Nihče ne bo siloma jemal Prekmurcem njihovih pridelkov, kdor bo njihovo robo potreboval, jo bo tudi plačal.

Ogrska vlada je imela za Prekmurje le eno skrb: čim poprej ga pomadžariti. To sedaj odpade. Nova vlada bo pač skrbela, da se vzdigne prekmursko kmetijstvo. S kanalizacijo in drenažo treba zboljšati močvirne kraje ob Muri in Lendavi. Ljudem poskrbeti umetna gnojila, povzdigniti živinorejo, s kmetijskimi šolami ljudi priučiti boljšemu izkoriščanju zemlje.

Do zdaj so na Prekmurskem imeli madžarski grofi največ zemlje v rokah. To je imelo dvojno slabo stran. Grof ni mogel prav obdelovati zemlje, dajal jo je v najem, najemnik pa nikdar ne obdeluje zemlje tako, kakor če bi bila ta zemlja njegova last. Ljudje so gosto naseljeni in ker niso imeli dosti zemlje, so šli v Ameriko. Zakaj bi se ljudem doma ne dal potreben kruh in zaslužek? Prekmurska zemlja lahko še enkrat toliko rodi in daje kruha domačinom in sosedom. Sešasoma se bo pač tudi v Prekmurju začela razvijati industrija; a treba je zavarovati deželo pred židovskimi pijavkami. Prejšnja ogrska vlada je nalašč spustila na vrat Slovencev, Rusinov in Slovakom židove, da so jim sesali kri.

Iz seje živinorejskega odseka v Celju.

Predsednik J. Zidanšek poroča o uspehu letošnjega licenciranja bikov v celjskem in šmarnskem okraju.

V celjskem okraju je bikovski material, posebno naraščaj, slab; v šmarnskem pa prav dober. Ta izborni uspeh v Šmarju je pripisovati smotrenemu delu okrajnega zastopa v prejšnjih časih. Ta okraj bi bil sedaj zmožen do nadaljne ureditve služiti za nakup plemenskih bikecev murboodske pasme za druge okraje.

Licenciranje se je letos zaradi prihranka stroškov vršilo na primitiven način: Skrčena je bila komisija, ker se je vsled ukaza iz Ljubljane pritegnil iz celega okraja le po eden župni predstojnik, ki pozna le razmere svoje župe, glede ostalih živinorejskih žup in njihovih potreb je ostala pa komisija popolnoma brez informacij.

Za pri tej priliki običajno obdarovanje bikov država letos ni dala nobenih sredstev na razpolago. Vendar so pa nekateri okrajni zastopi, upoštevajoč

važnost zadeve, iz lastnega nagiba obljubili lepe svoje v obdarovalne namene. Hvala jim! Le en edini okrajni zastop se je navzlic pismeni intervenciji živinorejskega odseka in osebni prošnji licenčnevalne komisije trdovratno branil, kaj dovoliti, češ, če država nič ne da, tudi okrajni zastop ne da nič.

G. Hanželič poroča o licenciranju v ormoškem okraju: Število plemenjakov zadostno. G. Zurman poroča o licenciranju za rogaški okraj in biča neena-komerno razdelitev bikov v tamošnjem okraju. G. Robič poroča o uspehu licenciranja v mariborskem okrajnem glavarstvu: Sodni okraj St. Lenart ima za lastno uporabo zadostno število lepih plemenjakov. Sodni okraj Maribor ima slab material, uvoz od drugega potreben. Sodni okraj Slov. Bistrica: material zadovoljiv, le številno pomanjkanje.

Ing. Zidanšek razvija nato svoje misli glede bodočnosti spodnještajerske živinoreje približno tako-le: Hrbtenico za napredek živinoreje bo tvoril nov živinorejski zakon, čegar načrt se je meseca marca t. l. izdelal v Zagrebu. Vodilna misel tega načrta je, vzbuditi zanimanje posameznih občin za bikorejo. V ta namen ustvarja zakon takozvana občinska stočarska povjerenstva, t. j. občinske živinorejske odbore, v katere voli občinski zastop 4 občinske odbornike živinoreje; razentega so člani istega župan, okrajni živinozdravnik in okrajni kmetijski veščak. Tem odborom je naložena skrb za živinorejo v občini, osobito ima živinorejski odbor občinskemu zastopu staviti predloge glede bikoreje (število, način nabave in sredstva zato). Ta način se je dosedaj dobro obnesel na Hrvaškem, upajmo, da bo tudi pri nas rodil dobrega sadu.

Glede pasem na Spodnještajerskem ne bo kazalo veliko spreminjati, osobito ne v murboodskih in marijadvorskih pasemskih okoliših. To so domače pasme, vzrasle iz danih gospodarskih odnošajev, so tedaj vsled utrjenosti za kmečkega posestnika največ vredne. Seveda pa je naloga vsakega mislečega živinorejca, sodelovati na izboljševanju istih. Drugače je s pingavci, ki se na Spodnještajerskem niso nikjer prav obnesli; najbrž jih bo poplaval simodolsko plemo, ki sili iz Ogrske in Hrvatske, deloma jih bodo nadomestili marijadvorci.

Za smotreno delovanje na polju živinoreje bo imel skrbeti novoimenovani živinorejski nadzornik, ki bo imel za prvi čas enega inštruktorja za Stajersko, drugega za Kranjsko; pozneje jih bo treba več. S pomočjo zvestega in priznane pridnega sodelovanja gg. živinozdravnikov upajmo, da doseže naše delo onih uspehov, ki jih želimo naši živinorejci.

G. nadživinozdravnik Pirnat priporoča, da se dosedaj obstoječe bikorejske zadruge, povsod, kjer je količjak čist plemenski okoliš, takoj spremenijo po vzorcu Gornještajerske v živinorejske zadruge. Smoter naj bo: za vsak okraj živinorejska zadruga! V to organizacije naj se v obilni meri pritegne živinozdravnike. Soglasno se sprejme njegov predlog, pozvati v listih spodnještajerske kmetijske podružnice, da se v vseh živinorejskih vprašanjih iste najprej obračajo na živinorejski odsek, da bo ta dobro obveščen o potrebah posameznih krajev.

Dr. Stegu in Pirnat predlagata, da naj se odsek zavzame za nujno dodelitev živinozdravnika v

janji ter novicami kratkočasil in zabaval le par tisoč naročnikov. Ta trinog je prav do zadnjega trenutka pred prevratom se potikal po budimpeštanskih zaporih in ječah. Pri slovesnem izprevodu od družali izpuščen na prosto, proglasil se je sam diktatorjem boljševiške Ogrske. Za glavno geslo je raztrgal kol pri nastopu v mase klic: Vso moč v roke proletarijata, boljšim stanovom pa vešala in svinee! Dasiravno je prevzel uradno veljavno samo posle zunanje politike, je bil resnično vendar le on sam edini zapovednik in vladar cele države. Vse politične zadeve, celo upravo, finance in gospodarstvo je držal sam v rokah. Z res izvanredno vstrajnostjo in delavnostjo, ne trpeč nobenega ugovora niti od svojih najožjih prijateljev, je slepo in samodržno veslal ter jadrnil proti nedosegljivim in neizpeljivim ciljem. Gledal in budal je v svoji židovski domišljiji samo sebe kot rešitelja Ogrske. Madžarsko ljudstvo pa v resnici ni bilo nikdar tako kruto trinoško stiskano in vsake svobode o-ropano, kot za časa boljševiškega — Kunovega odrešenja! Neutrudljiv je bil Kun tudi na shodih svoje stranke, kjer je nastopal v ulogah gromovitega govornika. Ta od njega sklicana zborovanja so bila za njegove strahovlade vedno dobro obiskana. Delavci, potepuhi in brezdelneži so poslušali Kunova izvajanja in govore z nepopisno zaslepljenim, divjim navdušenjem. Manj ubojljive in hvaležne poslušalce je našel Kun pri svojih prejšnjih stanovskih tovariših, pri časnikařjih. Koj od začetka svoje samodržne vlade je sklicoval vse urednike listov iz Budimpešte na zborovanje, kjer jim je v dolgovoznem govoru polagal na srca srečo in bodočo blagostan boljševizma na celo po njem odrešeno Ogrsko. Na koncu svojih narod osrečevalnih izjavanj je vprašal navzoče sotovariške: Morebiti ni kateri izmed njih predavanja dobro razumel, ali bi hotel in želel kateri še kaj pripomni-

ti. Pri tem Kunovem pozivu k besedi je prevzela in nadvladala shodno dvorano grobna tišina, nikdo se ni oglasil k besedi. Kun pa je odločno in v drugič zahteval, nekdo izmed navzočih se vendar le mora oglasiti s kako pripombo. Nekako prisiljeno je dvignil jezik popolnoma nedolžni urednik nekega katoliškega lista in vprašal priprosto: Na kak način in katerim potom bi se dalo dobiti potni list v inozemstvo? Posledica tega edinega v nepristranskem vprašanju je bila takojšnja ustavitev vseh meščanskih listov, — dovoljevala, tiskala ter izhajala so odslej samo boljševiška glasila.

Umetnost Kunove boljševiške vlade je izvirala iz neusahljive množine dnevno raztrobljenih postav, povelj, svaril, navodil in hitrih pogojev za vrh, sekuro in kroglo smrtnih kazni. Vsi ogrski dnevniki so morali te uradne razglase pribijati na čelo listov, včasih so bili časniki od prve do zadnje strani prenapolnjeni z novimi vladnimi naredbami. Tem uradno skovanim in zvarjenim zakonom so smela uredništva le še dodajati poročila vrhovnega poveljstva rdeče garde, ki so prikipevala samih uspehov ter zmag boljševiškega orožja. Poglejmo nekaj teh Kunovih preustrojev na polju zakonodaje! Diktator Ogrske je uvedel predvsem svobodo zakona. Vse dosedanje postavne nujnosti pri ženitvi je odpravil, za vojaške svoje rdeče garde pa je zakonski prag še posebno nizko in na kratko obtesal in obžagal. Vojaške se je kar meni nič tebi nič na mestu poročalo. Verskih zavor in zaprek ali zadržkov sorodstva boljševiške postava sklepanju zakonske zveze sploh ni upoštevala. Res, kakor se mi je izjavil višji ogrski duhovnik, prav po zverinsko-divjaško se je za Kunove dobe po Madžarski možilo in ženilo. V sami Budimpešti se je v me-

secu aprilu in maju poročilo nad 100.000 parov, do čim prejšnje leto v ravno istem času samo le 2500. Divjaško, labkomiselno in brezpametno, kot se je postopalo pri sklepu zakona, ravno tako se je dogajalo tudi pri ločitvi in razporokah. Žena je šla kratkoma-lo k sodniku in mu izjavila: Z možem ne morem več živeti skupaj! Sestavil se je čisto kratek zapisnik in pozvalo se je še moža, oba sta podpisala razporoko, in bila sta zopet samska!

Belov pomagač in sotrudnik na grobljah boljševiškega prava in zakonodaje je bil njegov prijatelj Tibor Szamuel, ki je bil takoj pri prevratu imenovan za komisarja revolucionarnega sodišča. Ta čudotvorni zakonodaje je odslovil vse prejšnje sodnike, sodnike, državne pravdnike in sodnijske uradnike, ki so morali ali vstopiti v rdečo gardo ali pa poslovati kot navadni pisarji. Na njih mesta so se upostavili obtožni komisarji. Kot sodnike in obtožne komisarje se je na predlog direktorija, ki je bil imenovan za vsako večje mesto in vršil posle krajevne vlade, postavilo navadne delavce ali obrtnike, redkokdaj kakkega bivšega uradnika ali pisarja, tuintam še kakkega zaslepljenega kmeta (pametni so se itak izogibali te družbe). Tako je n. pr. v nekem velikem ogrskem mestu bil najvišji obtožni komisar (državni pravdnik) bivši kovač, ki je pred boljševiško vlado sedel 18 mesecev v ječi. Predsednik sodnije pa bivši „šoštar“, prisedniki pa: tovarniški delavci, poljedelski delavci in en vojak. O kaki razumnosti in postavoznanju pri teh ljudeh pač ni bilo niti govora. Sredstva, katerih so se ti sodniki posluževali pri sodnih razpravah in obravnava, bi lahko primerjali srednjeveškemu takozvanemu inkvizicijskemu sodnemu postopanju. Klicali so obtožence okoli polnoči v sodne dvorane, kjer so bila okna in luč ovita s črnoprozornim prtom.

(Dalje prihodnjic.)